

**Güney Antalya Bölgesindeki Turizm Gelişmelerinin
Doğal Çevre Üzerine Etkileri ve Sürdürülebilir Turizm
Olanakları**

Meryem Atik

*Çukurova Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Bölümü*

2003

Giriş

Uzun zaman sosyal, kültürel ve doğal çevre üzerindeki etkisi dikkate alınmaksızın “beyaz endüstri/bacasız sanayi” olarak kabul edilen turizmin olumsuz sonuçlarının fark edilmesi zaman almış, özellikle 1970’lerden sonra sektörün kendisi de turizmin çevre üzerine olumsuz etkilerinin olduğu ve bunun dikkate alınması gerektiğini kabul etmiştir (Bundesamt für Naturschutz, 1997).

Ülkemizde ise turizm faaliyetlerinin çevreye etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla, turistik tesislerin buldukları yerleşimlerin altyapı sistemlerine bağlanmaları veya bunun mümkün olmadığı yerlerde atık su arıtma tesisi yaptırmaları zorunluluğu bulunmaktadır (Karamete, 1994).

Ancak turizm faaliyetlerinin çevreye verdiği olumsuz etkilerin tek yönlü olarak altyapı ve arıtma sistemleri ile giderilmesi mümkün görülmemektedir. Bu faaliyetlerin toprak, su kaynakları, bitki örtüsü, yaban hayatı ve kültürel çevre üzerine doğrudan etkileri bulunmakta; dolaylı etkileri ise turizm altyapı çalışmaları ile ortaya konmaktadır (Ceballos-Lascurain, 1996).

Giriş

Bu çalışmanın amacı doğal kültürel, fiziksel, ekonomik ve çevresel unsurları ile büyük çeşitlilik gösteren turizm gelişmelerinin olumsuz etkilerini Güney Antalya Bölgesi örneğinde incelemektir. Plan, program, finansman ve işletme konularının birlikte ele alındığı Türkiye'nin ilk entegre turizm projesi olan Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi ile kısa vadede kitle turizmine cevap vermenin yanında, etkin bir çevre kontrolünün de sağlanması hedeflenmiştir. Fakat 1982'deki Turizmi Teşvik Kanunu'nun getirdiği vergi indirimi, düşük faizli krediler, alan tahsisi gibi avantajlar ve artan taleplerle yapılan plan revizyonları ile projenin çevresel boyutu terk edilmiştir.

Ülkemizde tek yönlü olarak altyapı çalışmaları ile ele alınmaya çalışan turizmin çevresel etkilerinin ekolojik verilere dayanarak belirlenmesi; ağırlıklı olarak alan kayıpları ve önemli biyotopların tahribi ölçeğinde ele alınmış, bölgede turizm sektöründe sürdürülebilirliğin alternatifi olarak görülen sürdürülebilir turizm işletmeciliği olanakları üzerinde durulmuştur.

Kuram (Konu)

Bu çalışmanın "konu"sunu turizm ve çevre arasındaki ilişkileri örnek bir alanda incelemektir. Çevre, canlı ve cansız varlıkları ile bunların karşılıklı ilişkilerinden oluşan biyolojik bir sistemi tanımlarken (Çepel, 1990), insanoğlu gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri ile fiziksel ve doğal çevre üzerinde etkide bulunmaktadır. Altan (1990)'a göre insan ve çevresi arasındaki ilişkilere yönelik planlamalarda ekolojik ilkelere uyma ve dikkate alma zorunluluğu vardır.

Bu ilişkilerin analizi ürün ve hizmetlerinin neredeyse tamamı doğal kaynaklara ve doğal çevreye dayalı olan turizm gelişmeleri için daha da önemlidir. Altan ve Atik (2000)'e göre turizm faaliyetleri ve oluşturacağı olumsuz etkilerin kontrolü ancak ekolojik temele dayalı planlamalar ile mümkündür.

Herhangi bir faaliyet için uygulamadan önce yapılan hazırlık çalışmalarının tümü olan "planlamalar" insan ve çevresi bir bütün olarak düşünülerek yapılmalıdır. Peyzaj ekolojisi, peyzaj (Çepel, 1988'e göre; bir yeryüzü parçasının toplam karakteri) bakımından önemli sistemlerin mekan yapısını, içsel fonksiyonlarını ve karşılıklı ilişkilerini inceleyen bir dalı olup, Peyzaj Mimarlığı meslek disiplini içinde çalışılan ekolojik planlamada bir alanda yapılan çeşitli sektörel planların üzerine çıkılarak sektörler arasında dengeli bir kullanımı gerçekleştirmeyi bunu gerçekleştirirken de doğal potansiyelin korunmasına dikkat edilir. İlke doğal kaynakların korunması, bakımı ve geliştirilmesidir. Bu da bir alanda mevcut ve planlanan tüm kullanım biçimlerinin çevreye ve kendi aralarındaki olumsuz etkileri mümkün olduğunca azaltmayı sağlar (Altan, 1990).

Tez Çalışmasının Alana Getireceği Katkı

Ülkemiz büyük oranda kitle turizmine hizmet vermektedir ve bu amaçla özellikle ekolojik açıdan hassas kıyı bölgelerimizde çok büyük alanlar turizm gelişmelerine açılmıştır. Fakat bugüne kadar turizmin çevresel etkileri tek taraflı olarak altyapı çalışmaları ile giderilmeye çalışılmıştır.

Diğer yandan ülkemizde turizmin çevresel boyutlarının araştırıldığı çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Doğa koruma ve turizm endüstrisinde son yıllarda artan kaygılar ise turizmin çevresel etkilerinin ekolojik verilere dayanarak ortaya konması ve ciddi önlemlerin alınmasını işaret etmektedir.

Alan kullanımlarındaki değişikliklerin doğal yapı ve özellikle de bitki örtüsü üzerinde oluşturduğu etkilerin belirlenmesinde "biyotoplar" önemli bir referanstır. Biyotop haritalama çalışmalarının sonuçları bugün Avrupa ülkelerinde çevre sorunlarının çözümünde ve doğa korumada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Çalışmada doğal çevredeki değişimleri ve kayıpları ortaya koymak için yürütülen biyotop haritalaması yöntemi temel bir yaklaşım niteliğinde olup ülke geneline uygulanabilir özelliktedir.

Tez Çalışmasının Alana Getireceği Katkı

Araştırma alanındaki biyotop tipleri Avrupa Birliği Natura 2000/FFH standartlarına göre belirlenmiştir. Buda çoğunlukla Avrupalı turistlere hizmet veren araştırma alanında kitle turizminden kaynaklanan olumsuz çevresel etkilerin uluslararası ve özellikle de Avrupa Birliği ölçütlerinde değerlendirilmesini mümkün kılmakta ve ülkemizin uluslararası turizm pazarında çevre korumaya gösterdiği duyarlılığı vurgulayacak sonuçları içermektedir.

Diğer yandan ülkemizin Avrupa Birliğine üyeliği durumunda birlik içindeki en etkin doğa koruma ağı olan Natura 2000 Ağına uygun bir biyotop sınıflamasının yapılmış olması ülkemizin çevresel entegrasyonuna da katkı sağlayacaktır.

Uluslar arası turizm hareketlerinin artık daha az bozulmuş ve çevre koruma bilincinin yüksek olduğu bölgeler yönünde olduğu dikkate alınırsa ekolojik verilere dayanarak ortaya konulan sonuçlar ülkemizde kitle turizmi ile benzer sorunların yaşandığı diğer kıyı bölgelerimize örnek olacaktır.

Tez Çalışmasının Alana Getireceği Katkı

Bugün turizm kaynaklı çevre sorunları ve sürdürülebilir turizm girişimleri tartışılmakta ve turizm gelişmelerinin olumsuz etkilerini en aza indirgeyecek ve doğal çevrenin korunmasını sağlayacak politika ve uygulamalar geliştirilmektedir.

Özellikle mevcut yapı içinde olumsuz turizm etkilerinin kontrolünde etkin bir araç olarak kullanılan ve bölgedeki uygulanabilirliği araştırılan sürdürülebilir turizm işletmeciliği olanakları ise uzun vadede bölge turizmine ve geliştirilecek bölgesel ve ulusal projeler ile Türkiye'nin turizm sektörüne önemli katkılar sağlayacaktır.

Araştırma

Çalışmada uygulanan temel yöntemler ;

- Mevcut doğal yapı ve turizme yönelik sosyo-ekonomik yapı analizi,
- Turizme bağlı alan kayıplarının incelenmesi,
- Bölgedeki önemli biyotop (yaşam ortamı) tiplerinin belirlenmesi,
- Turizmden kaynaklanan çevresel etkilerin kontrolünde sürdürülebilir turizm işletmeciliği olanaklarının araştırılmasıdır.

Literatürler, ilgili uzman ve kuruluş çalışmalarına dayanarak araştırma alanının jeoloji, toprak, hidroloji, iklim, doğal bitki örtüsü ve yaban hayatına ilişkin doğal yapısı ve özellikle turizmin yöre ekonomisine katkısı, yerel istihdam gibi sosyo-ekonomik yapısı incelenmiştir.

Alan kayıplarının belirlenmesinde 1974, 1988, 1990 ve 1996 tarih ve 1/25.000 ölçekli Güney Batı Antalya Çevre Düzeni Planları karşılaştırılmıştır. Burada her döneme ait alan kullanım öngörülleri ArcView 3.2. programına işlenerek alansal karşılaştırmalar yapılmıştır.

Sürdürülebilir turizm işletmeciliği olanaklarının ve turizme hizmet veren işletmelerin "çevre politika uygulamalarını" araştırılmasında tur operatörleri/seyahat acentaları, turistik işletmeler ve günübirlik piknik, kamping ve plaj alanlarına farklı "Çevre Kontrol Listesi" uygulanmış, sonuçlar "Microsoft Access" programında değerlendirilerek, oransal (%) olarak yorumlanmıştır.

Araştırma

Bölgedeki önemli biyotopların belirlenmesi amacıyla 2001-2002 yıllarında toplam 110 örnek alanda bitki örnekleme yapılmış. Bu örneklemlerden 50 tanesi Yılmaz (1986) tarafından kullanılan ve Atik (1997) tarafından geliştirilen Biyotop Haritalama Gözlem Formu kullanılarak tüm alan genelinde, 60 tanesi ise Altan ve Ark. (2001) tarafından Çukurova Deltası Biyotopları için geliştirilen ve Artar (2002) tarafından Çukurova Deltası'nda Tuzla Beldesi ile Yumurtalık Tabiatı Koruma Alanı Arasındaki Kıyı Şeridinde Önemli Biyotopların Haritalanması ve Avrupa Birliği Çukurova Deltası Biyosfer Rezervi Life Projesinde kullanılan ve Güney Antalya Bölgesinin koşullarına ve bölgedeki alan kullanımlarına göre uyarlanan:

- Bitki Örtüsü Örnekleme Formu,
- Biyotoplar için Arazi Etüd Formu,
- Alandaki Mevcut Faaliyetler ve Etkileri Formu ve
- Antrapojen Etkiler Formu

kullanılarak özellikle kıyı kesimde gerçekleştirilmiştir. Bitki örneklemleri ile Avrupa Birliği Natura 2000 sistemine uygun biyotop haritalaması gerçekleştirilmiş, biyotopların yapısal analizine gidilerek Avrupa Birliği Natura 2000/FFH Biyotopları ile karşılaştırılmıştır.

Analiz

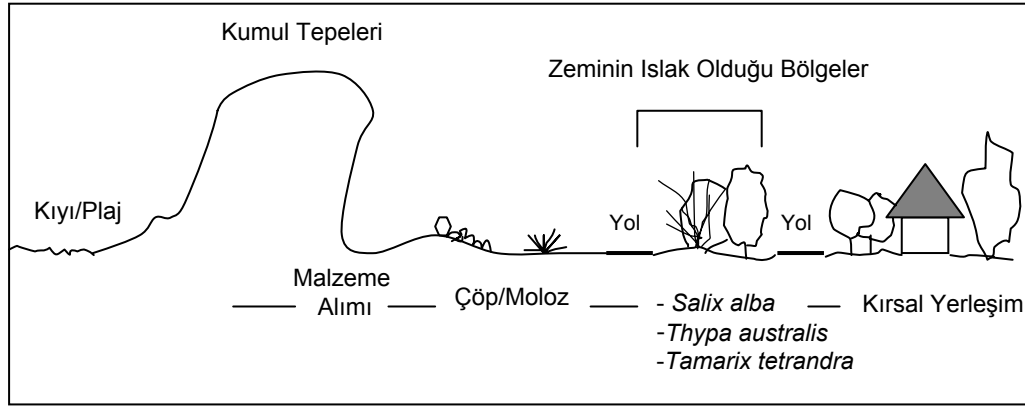
Araştırma alanında önemli kıyı biyotoplarının belirlenmesinde Avrupa Birliği Natura 2000 Biyotopları Standart Bili Formu ve Uygulama El Kitabı (European Commission, 1999a) ve Natura 2000 Akdeniz Bölgesi Habitat Tipleri Anahtarlarından (European Commission, 1999b) yararlanılmıştır.

Alan gözlemlerine dayanarak biyotopların genel özellikleri, alandaki mevcut faaliyetler ve etkileri, biyotopların bozulma durumları, kendilerini yenileme yetenekleri ve gösterge bitkiler konularında bilgilere ulaşılmış ve örnek alanlardan alınan kesitlerle biyotoplardaki bozulmalar grafiksel olarak ifade edilmiştir.

Bitki türlerinin örnek alanlarda tekrarlanma sıklıklarına göre biyotop tiplerine özgü tür grupları ve tipik türler belirlenmiştir. Biyotopların sınıflandırılmasından sonra alan kullanım haritası baz alınarak alan geneline yaygınlaştırılarak biyotop haritası elde edilmiştir.

Araştırma alanına ait 1975 tarihli hava fotoğraflarının yorumlanması ve 2002 yılında elde edilen biyotop haritasının ArcView 3.2. programına işlenerek karşılaştırılması ile kıyı kumulları, kıyı ormanları gibi önemli kıyı biyotoplarındaki alansal kayıpların belirlenmiştir.

Kesit ve Resim Örnekleri

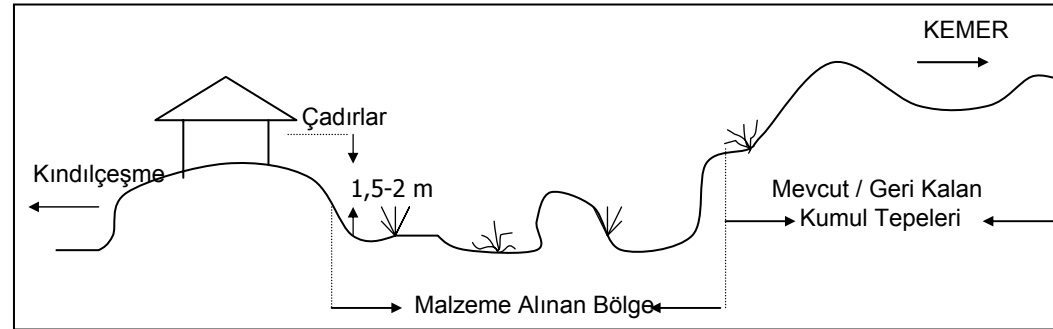

Kemer Kıyı Kumullarından Bir Görüntü, Günübirlik Çadır Restoranlar

Kemer Kumulları - Boyuna Kesit

Kemer Kıyı Kumullarından Bir Görüntü, Malzeme Alımı

Kemer Kumulları - Enine Kesit

Analiz

Sürdürülebilir turizm işletmeciliği olanaklarının ve turizme hizmet veren işletmelerin "çevre politika uygulamalarını" araştırılmasında ise bölge genelindeki mevcut durum ve genel eğilim belirlenmesi amaçlanmış, tez çalışmasını destekleyici bir konu olduğu için ikinci öncelikte ele alınmıştır.

Tur operatörleri/seyahat acentaları, turistik işletmeler ve günübirlik piknik, kamping ve plaj alanları olmak üzere 3 farklı gruba oransal (%) almak ve gelecekte yapılacak daha detaylı verilerin karşılaştırılmasını mümkün kılacak bir veri tabanını oluşturabilmek için kullanılmıştır.

Çalışma boyunca özellikle su, elektrik, enerji gibi doğal kaynakların tüketimine ilişkin çok kesin sınırlara rastlanmadığı için oransal (%) değerlendirme yeterli görülmüş ve özellikle konaklama tesislerindeki uygulamalar ülkemizdeki en iyi uygulamalardan biri olarak gösterilen "Iberotel Sarıgerme Park ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi" ile karşılaştırılmıştır.

Bulgular

- Çevre Düzeni Planlarına dayanarak belirlenen ve 1974-2000 yıllarında özellikle kıyı kesiminde yaşanan alan kayıplarına göre, bölge için 1974 yılında 305 hektarda öngörülen "düşük yoğunluklu turizm gelişme" alanları 1988'den itibaren "organize turizm gelişme alanlarına" dönüştürülmüş ve toplam 703 hektara ulaşmıştır.
- Araştırma alanında 17'i doğal ve 5'i de kültürel olmak üzere toplam 22 biyotop tipi tanımlanmış, bu biyotoplardan 9 tanesinin habitat tipi genel özellikleri ve içerdiği tipik türleri ile Avrupa Birliği Natura 2000 biyotopları ile benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.
- Çalışmada 1970'lerden itibaren yaşanan turizm gelişmeleri ile kıyı kumulları ve ormanı niteliğindeki 519,3 hektarlık alanın turistik tesis alanlarına dönüştürüldüğü Beldibi'nde 20,1 hektar, Göynük'te 32 hektar, Kemer'de 40,5 hektar kıyı kumulunun, benzer şekilde Beldibi'nde 111,4 hektar, Göynük'te 43,1 hektar, Kemer'de 46 hektar ve Tekirova'da 12,2 hektar doğal kıyı ormanının yok olduğu belirlenmiştir.
- Seyahat firmaları, konaklama tesisleri ve günübirlik rekreasyon alanlarındaki su, enerji tasarrufu, atık ayrışımı gibi mevcut çevre yönetimi çalışmalarının incelenmesinde ise özellikle otellerde sürdürülebilir turizm işletmeciliğine uygun mevcut bir alt yapının olduğu anlaşılmıştır.

Sonuç

Ekolojik temelleri atılmış sürdürülebilir alan gelişimleri, istikrarlı ve doğru çevre politikalarının birer göstergesidir. Bu tür politikalar hizmetlerinin neredeyse tamamı doğal alanlara ve kaynaklara bağlı turizm sektörü için çok daha önemlidir.

Bu çalışmada Güney Antalya Bölgesinde turizm etkilerinin çeşitli ekolojik parametrelere dayanarak belirlenmesine çalışılmıştı ve doğal yaşam ortamlarındaki kayıp ve tahriplerin ortaya konmasında biyotop haritalama çalışması gerçekleştirilmiştir.

Mevcut kıyı kumulları ve kıyı ormanlarının büyük oranda tahrip edildiği ve çok sınırlı alanda yarı doğal ve bozulmuş durumda buldukları tespit edilmiştir. Doğal biyotoplar üzerindeki başlıca tahripler ise alan dolgusu, aşırı malzeme alımı, çöp depolama, günübirlik plaj, piknik kullanımları, iskele gibi turistik altyapı olduğu belirlenmiş; alan bölünmesi, yüzey erozyonu, su akışının değişimi, bazı bölgelerde aşırı yapılaşmadan kaynaklanan görsel kirlilik gibi olumsuz sonuçlar gözlenmiştir.

Sonuç

Projenin uzun vadeli hedeflerinden biri "bölgesel ekonomik ve sosyal gelişmede turizm sektörünün katkısını sağlama ve arttırmak"tır. 1970'lerden itibaren turizm sektörü düzeyinde çok önemli gelişmeler yaşanmıştır fakat bu gelişmelerden sağlanan ekonomik kazancının yöre ekonomisi ve yerel istihdama olan katkısı tartışma konusudur.

Turizmden kaynaklanan alan talebini karşılamak üzere topraklarını satan yöre halkı tarımsal faaliyetleri terk etmiş olup, turizm sektöründe alt eleman olarak çalışmaktadır. Bu da sosyal anlamda dengesizliği ve en önemlisi de geleneksel alan kullanımlarının ortadan kalkmasına ve yöre insanının turizm gelişmelerinden yeterli payı alamaması ile sonuçlanmaktadır.

Geleneksel alan kullanımlarının terk edilmesindeki en büyük neden bölgedeki gayrimenkul fiyatlarıdır. 1970'lerden sonra turizm amaçlı alan kullanım talepleri ile gayrimenkul fiyatlarındaki aşırı artış bölgedeki tarım alanları ve özellikle turuncgil bahçeleri üzerinde baskı oluşturmuş ve geleneksel tarım üretimi terk edilerek bu alanlar turistik tesislere ve ikinci konutlara açılmıştır.

Sonuç

Araştırma alanında içme ve kullanma suyu ihtiyacı önemli oranda yeraltı suyundan temin edilmektedir. Fakat Beldibi, Göynük, Kemer, Çamyuva ve Tekirova kıyı ovalarında turistik tesis temellerinin yeraltı suyu seviyesinin altında olması ve aşırı su alımı ile bölge genelinde yeraltı suyunun tuzlanması söz konusudur.

Bugün içme suyu rezervleri ancak bölgenin su ihtiyacını karşılayacak düzeydedir. Bu da mevcut su kaynaklarının daha verimli kullanımını gerektirdiği gibi özellikle turistik tesislerdeki su tasarrufu ve GATAB-Altyapı Birliği için de atık suların yeniden kullanılabilir hale getirilmesi çalışmalarını zorunlu kılmaktadır.

Yeraltı suyundaki tuzlanmaya karşın araştırma alanında önemli bir deniz suyu kirliliği yoktur.

Havaya verilen emisyonlar konusunda kesin rakamlar olmamakla birlikte araştırma alanında çok yoğun bir araç trafiği bulunmaktadır. Bireysel kullanımlar ve toplu taşımanın dışında bölgede hizmet veren turistik tesisler eleman ihtiyacını karşılamak üzere Antalya merkezden günlük otobüs servisleri sağlamaktadır.

Sonuç

Son yıllarda yapılan Pazar araştırmaları ülkemizde tatil yapan ziyaretçilerin tatil bölgesinde çevre korumaya önem verilmesi, konuya önem veren tur operatörleri ile daha yoğun işbirliği yapılması, otellerdeki çevreye uyumlu otelcilik ve gastronomi uygulamalarının desteklenmesi yönünde olurken (Anonymous, 2000), sürdürülebilir turizm işletmeciliği uygulamalarının uzun vadede kitle turizminde önemli bir faktör olacağını göstermektedir.

Çalışma sonuçları turizm sektöründeki farklı hizmet gruplarının çevre koruma konusundaki mevcut çalışmalarına ışık tutarken, diğer turizm bölge ve tesislerinde de uygulanabilir niteliktedir. İşletmelerdeki mevcut durumun tespitinin yanında ISO 14001 veya EMAS gibi çevre yönetim sistemlerinin TURSAB, TÜROB gibi bir çatı altında toplanarak teşviki her ne kadar gönüllülük ilkesine dayansa da uzun vadede çevre bilicinin artmasına, doğal kaynakların korunmasına ve çevreye duyarlı turist profilinin sağlanması etkili olacak ve Türkiye'nin uluslararası turizm pazarındaki rekabet gücünü arttıracaktır.

Teşekkür

Bu çalışmanın oluşmasında, ilgi ve bilimsel katkılarını esirgemeyen ve çalışmalarımı yönlendiren hocam Sayın Prof. Dr. Türker ALTAN'a, Tezin oluşması, yöntem ve arazi çalışmalarında ilgi ve yardımlarından dolayı Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümünden Doç. Dr. Osman KARAGÜZEL'e, Doç. Dr. Veli ORTAÇEŞME'ye Berlin Teknik Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Fakültesinden Sayın Prof. Dr. Johann KÖPPEL'e ve Alman Bölge ve Turizm Planlama Grubu-BTE'den Sayın Hartmut REİN'a çalışmalarım sırasında her türlü desteğini esirgemeyen Araş. Gör. Mustafa ARTAR'a, arazi çalışmalarının yürütülmesinde sonsuz ilgi ve yardımlarını gördüğüm Olimpos-Beydağları Milli Parkı Şefi İsmail KAYA'ya ve diğer milli park çalışanlarına, araştırma alanındaki fiziksel gelişmeler konusunda bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan Sayın Mimar Burhan KIZILÖZ ve Mimar Ferudun UYAR'a, bitkilerin teşhisinde büyük yardımlarını gördüğüm biyolog Yrd. Doç. Dr. Necattin TÜRKMEN'e Sürdürülebilir turizm işletmeciliği ve otellerdeki çevre yönetimi konusunda büyük destek ve yardımlarını gördüğüm İberotel Sarıgerme Park Otel yönetimine, Çevre Müdürü Erol ÇALIK ve Teknik Müdür Cemal BEKAR'a ilgi ve yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca tezimin başlangıcından bitimine kadar bana her türlü destek ve yardımlarını esirgemeyen Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'ndeki tüm bölüm hocalarıma, iş arkadaşlarıma ve personeline teşekkür ederim.

Kaynaklar

- Altan, T., 1990.** Ekolojik Riziko Analizi ve Turizm Planlaması. Turizm ve Çevre Konferansı, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, 3-5 Ekim, Ankara, Sayfa 75-98.
- Altan, T., Atik, M., 2000.** Ülkemizde Turizm Planlaması ve Peyzaj Mimarları. Peyzaj Mimarlığı Kongresi, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası 19-21 Ekim-Ankara, Sayfa 329-338.
- Altan, T., S., Tischew, M., Artar, 2001.** Çukurova Deltası Biyosfer Koruma Alanı için Biyotop Tiplerinin Saptanması Ve Haritalanması. IV. Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi, 7-10 Kasım Mersin.
- Anonymous, 2000.** Almanların Türkiye'de Tatil Yapma Nedenleri. GATAB Güney Antalya Turizm Geliştirme ve Altyapı İşletme Birliği İsteği Üzerine FUR-Forschungsgruppe Urlaub und Reisen'e Yaptırılmıştır.
- Artar, M., 2002.** Çukurova Deltası'nda Tuzla ile Yumurtalık Tabiatı Koruma Alanı Arasındaki Kıyı Şeridinde Önemli Biyotopların Haritalanması. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yük.Lis.T., Adana.
- Atik, M., 1997.** Adana Kentinde Biyotopların Haritalanması. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Bundesamt Für Naturschutz, 1997.** How Much Environment is Travel Going to Cost Us. Bundesamt Für Naturschutz, German Federal Agency for Nature Conservation, Kostantinstrasse 110, D-53176 Bonn.
- Ceballos-Lascrain, H., 1996.** Tourism, Ecotourism and Protected Areas. IUCN-The World Conservation Union, Protected Areas Programme, IV World Congress on National Parks and Protected Areas.
- Çepel, N., 1988.**
- Çepel, N., 1990.** Ekolojik Terimler Sözlüğü. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul, İ.Ü. Yayın No: 3049, O.F. Yayın No:324.
- European Commission, 1999a.** Natura 2000 Interpretation Manual of European Union Habitats. EC DG Environment Nature Protection, Coastal Zones and Tourism.
- European Commission, 1999b.** Natura 2000 Mediterranean Region Reference List of Habitat Types and Species Present in the Region. EC DG Environment
- Karamete, A., 1994.** Özdere Örneğinde turizm Gelişmesi. Özdere Örneğinde Turizmin Çevreye Etkileri, Peyzajın, Doğanın ve Yerleşim Alanlarının Korunmasına İlişkin Önlemler, 28-30 Ekim.
- Yılmaz, K.T., 1986.** İzmir Buca Yerleşim Merkezinde Ekoloji Yönünden Önemli Biyotopların Haritalanması. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

**İlginize
Teşekkür Ederim**

